

**Михайло Мовчан**

*кандидат філософських наук, доцент  
кафедри педагогіки та суспільних наук  
Вищого навчального закладу Укоопспілки  
«Полтавський університет економіки і  
торгівлі»*

**ТАЛАНОВИТИЙ ВЧЕНИЙ, ЧУДОВИЙ ПЕДАГОГ, ПРЕКРАСНИЙ  
СПОРТСМЕН І ХОРОША ЛЮДИНА**

Станіслава Михайловича Варвянського я знаю із червня 1991 року, коли прийшов до Полтавського кооперативного інституту (нині Полтавський університет економіки і торгівлі), влаштуватися на роботу. У той час, щоб бути членом кафедри філософії та політології, потрібно було пройти конкурсний відбір. Крім мене на посаду асистента претендувало ще 5 осіб. Завідувач кафедри – кандидат історичних наук, доцент Емма Павлівна Риболовлева, попередньо поговорила з кожним кандидатом і призначила спеціальне засідання кафедри, яке і повинно вирішити, хто із нас конкретно обійме посаду. У визначений день і час ми прибули на засідання. Кожен претендент звітував про те, який навчальний заклад закінчив, де працював і чого досяг на попередньому місці роботи. Потім в коридорі ми чекали на закінчення невеличкої наради кафедри, і очікували на остаточне рішення щодо претендента на заміщення вакантної посади. Після короткого очікування нас покликали, Е. П. Риболовлева оголосила результат: «На роботу беремо Мовчана Михайла Миколайовича». Після цього я отримав привітання від усіх претендентів і від кожного члена кафедри філософії та політології. Станіслав Михайлович підійшов до мене потиснув руку і сказав: «Ми вибрали саме вас, Михайле Миколайовичу, з декількох причин. Причина перша – у вас класична філософська освіта, ви закінчили філософський факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Причина друга – у вас більша, ніж у решти кандидатів життєва і фахова практика. Ви більше року, після університету, працювали асистентом на кафедрі суспільних наук Харківського фармацевтичного інституту. Причина третя (і тут Станіслав Михайлович напівжартома, сказав, що це секрет, поки що цього ніхто не знає) – в інституті, на базі нашої кафедри створюється нова кафедра – культурології, і ви станете тут у пригоді». Далі він мовив: «Щоб стати хорошим викладачем, потрібно пропрацювати в

інституті не менше, ніж десять років». У 1991 році з'явилася кафедра культурології, куди з кафедри філософії та політології (крім мене) перейшли кандидати філософських наук, доценти: О. М. Мешков і Л. В. Ярош. О. М. Мешков став її завідувачем.

Після того, як ми із С. М. Варвянським опинилися на двох різних кафедрах, наше спілкування не припинялося. А з 2008 р., коли я захистив кандидатську дисертацію і знову повернувся на кафедру філософії та політології, ми продовжили наші щоденні робочі розмови.

Станіслав Михайлович надзвичайно поважав і цінував студентів. До кожного з них звертався тільки на «Ви» і радив це робити й іншим викладачам. Коли виходив із кафедри і прямував до аудиторії, де мало проходити його наступне заняття, то обов'язково зустрічав старшокурсників, які раніше вивчали у нього курс філософії, вітався з ними, розпитував, які зараз у них успіхи (чи проблеми) в житті і навчанні. І вони охоче розповідали йому про все. Він умів знайти для них те потрібне в даний момент слово, яке б заспокоїло чи підбадьорило і спонукало б до конкретної конструктивної дії. За це вони були безмежно вдячні йому.

Студенти говорили, що коли вони слухають лекції Станіслава Михайловича з філософії, то їм усе зрозуміло, бо він подає матеріал доступно, чітко, переконливо і постійно підкріплює його конкретними прикладами із життя, а коли їм доводиться читати підручники з філософії, то вони у цих підручниках дуже мало, що можуть збагнути.

Особливо студентам запам'яталась розповідь С. М. Варвянського про «книгу Канта» (коли мова йшла про родоначальника німецької класичної філософії – Іммануїла Канта), яку колись знайшов відомий і впливовий філософ ХХ ст. Евальд Васильович Ільєнков. Його оригінальні ідеї мали не лише філософський, а й психологічний напрямок (в СРСР, США, Канаді, Великій Британії, Німеччині, Фінляндії та інших країнах світу). Е. В. Ільєнков був учасником Другої світової війни, воював на Західному фронті починаючи з 1943 р., визволяв Білорусію, брав Кенігсберг (нині Калінінград) і з боями дійшов аж до Берліна.

Під час визволення Кенігсберга радянським військам довелося дуже тяжко відвойовувати у ворога вулицю за вулицею, будинок за будинком. Евальд Васильович згадував, як воїни билися за будинок, в якому жив колись знаменитий філософ Іммануїл Кант. У цьому домі він і знайшов випадково книгу з бібліотеки І. Канта. Цю книгу Е. В. Ільєнков підібрав, сховав і зберіг

до кінця війни. «Книгу Канта» як реліквію він показував майбутнім філософам і психологам. Ця розповідь дійшла від учнів Е. В. Ільєнкова і до С. М. Варвянського й назавжди закарбувалась в його емоційній пам'яті, оскільки для нього і Іммануїл Кант, і Евальд Васильович Ільєнков були незаперечними авторитетами.

Станіслав Михайлович, як і у свій час І. Кант та Е. В. Ільєнков, надзвичайно цінував у людині культурність і вихованість. У цьому плані особливо його бентежила сучасна молодь. Він говорив студентам, щоб вони обов'язково читали книги, ходили в театри, музеї, відвідували художні виставки, концерти класичної музики тощо. За взірць для них неодноразово наводив ім'я знаменитого тренера футбольного клубу «Динамо» (Київ) 70–90-х років ХХ ст. Валерія Васильовича Лобановського, який постійно переймався духовністю своїх підопічних. Валерій Васильович не лише радив, а й навіть змушував їх читати книги, газети, журнали, ходити в театри, оскільки вважав, що духовність сприяє самовдосконаленню (в тому числі й фізичному), саморозвитку, успіху особистості, приводить людину до розуміння і цінування себе та інших.

Повсякчас із особливою приємністю С. М. Варвянський згадував про своє життя і діяльність у Казахстані, де пройшла значна частина його юності і зрілості. Тут в 1956–1958 рр. він працював на цілинних землях у радгоспі «Колос» Тарановського району Кустанайської області. З 1961 по 1966 рр. – був студентом географічного факультету Казахського державного університету імені С. М. Кірова. У 1967 р. вступив до аспірантури на кафедру філософії Алма-Атинського інституту народного господарства, а в 1970 р., під керівництвом доктора філософських наук професора К. Х. Рахматулліна, захистив кандидатську дисертацію «Проблеми єдності гідробіосфери». У цьому ж році розпочав роботу на кафедрі марксизму-ленінізму Павлоградського педагогічного інституту (спочатку старшим викладачем, а згодом – завідувачем кафедри). У 1973 р. С. М. Варвянський отримав вчене звання доцента. Назавжди в його пам'яті залишився хороший спогад про багатонаціональний народ Казахстану. Тут у нього було багато друзів, і серед них особливе місце займав заслужений журналіст Казахстану, член спілки журналістів СРСР Микола Сергійович Колінко (Станіслав Михайлович і Микола Сергійович – обидва українці – були духовно близькими людьми і пишалися своєю дружбою). Але, не зважаючи ні на що, (в Казахстані С. М. Варвянському обіцяли навіть посаду ректора Павлоградського

педагогічного інституту і чимало інших принад) Станіслава Михайловича тягло на Україну, в рідний край, землю своїх батьків, дідів і прадідів, місце, де народився і де виріс. Він переїжджає в Україну, на Полтавщину. З травня 1983 р. починає працювати в Полтавському кооперативному інституті. На Батьківщині він зіштовхується з масою проблем, яких раніше, перебуваючи далеко від рідної землі, не знав. Намагається вирішувати їх, однак це зробити було дуже й дуже не просто, адже на заваді цьому часто стояли бюрократизм, задрощі і непорозуміння. Від цього в його душі залишився неприємний осад на довгі роки.

Окрім науково-педагогічної діяльності професор С. М. Варвянський вів і пропагував активний здоровий спосіб життя. Улюбленою справою для нього став волейбол, яким він почав займатися ще у студентські роки, навчаючись у Казахському державному університеті імені С. М. Кірова. До останніх днів свого життя вчений приділяв значну увагу цьому виду спорту. Він отримав різноманітні нагороди на міських, всеукраїнських і міжнародних змаганнях. У травні 2012 року С М Варвянський на відкритому чемпіонаті світу з волейболу в Тампері (Фінляндія) у складі збірної України став бронзовим призером серед волейбольних команд ветеранів (у віковій групі 70 років і старші).

Студентів, своїх кураторських (і не лише) груп я неодноразово спеціально запрошував у спортивний зал університету, щоб вони побачили тренування волейбольної команди викладачів Полтавського університету економіки і торгівлі й особливу увагу при цьому звернули на її капітана – професора Варвянського Станіслава Михайловича. Вони були в захопленні від побаченого і після цього говорили: «Ми вперше у житті бачимо справжнього професора, який, не дивлячись на свій поважний вік, так майстерно грає у волейбол. Своїм прикладом він показує, що кожна людина повинна постійно вдосконалюватись як фізично, так і духовно, і від цього отримувати неабияке задоволення».

Взагалі, С. М. Варвянський цікавився всіма видами спорту (особливо командними). Був чудово обізнаний як про конкретних гравців, так і про збірні багатьох країн по волейболу, футболу, хокею тощо. У фокусі його уваги постійно перебував народний спорт (гра № 1 у світі) – футбол; належну увагу він приділяв боксу (особливо поєдинкам, які проводили брати Віталій і Володимир Клички, а також Олександр Усик, Василь Ломаченко). Після футбольного матчу (передусім за участю збірної України, київського

«Динамо», полтавської «Ворскли» та інших клубів) ми передзвонювалися з ним і робили, так би мовити, невеликий філософський аналіз (чому виграли чи програли, що заважало, або ж, навпаки, допомогло одержати цей результат, на які проблеми і перспективи слід розраховувати). Із Станіславом Михайловичем можна було розмовляти на будь-яку тему, адже він цікавився (крім філософії, науки, спорту) ще й політикою, економікою, культурою, історією, мистецтвом, сільським господарством тощо. Він завжди переживав за долю України, мав свої усталені принципи, відстоював їх.

Багато хто з викладачів кафедри філософії та політології досі з посмішкою на вустах згадують характерний стукіт С. М. Варвянського у двері, який вже встиг стати легендарним. Перед парами чи після них, коли Станіслав Михайлович заходив на кафедру, то обов'язково стукав у двері. Ми знали, що це саме він, професор С. М. Варвянський, а не хтось інший. Ось лише зараз, через хвилинку, прочиняться двері, прозвучить «Дозвольте увійти», і зайде шанований Станіслав Михайлович.

Характерними рисами психологічного портрету С. М. Варвянського були порядність, доброта, справедливість, зібраність, стриманість, оптимізм, ввічливість, толерантність, вишукане почуття гумору, чесність, відданість, делікатність, людяність. Ці якості бачив не лише я чи інші викладачі, на них вказувала навіть моя дружина Наталія (вона декілька раз спілкувалась із Станіславом Михайловичем) і дочка Ярослава (яка навчалася в ПУЕТ у 2010–2015 рр. і часто заходила до мене на кафедру філософії та політології). Вони майже в один голос стверджували: «Це хороша людина!»

У розмові зі мною С. М. Варвянський говорив, що у житті кожної людини може бути відчуття самотності. Але він віднайшов ефективні ліки від самотності – це сім'я, робота і спілкування з людьми. Станіслав Михайлович ніколи не шкодував гарних слів на адресу своєї коханої і вірної дружини Лідії Іванівни, а також дітей, онуків, родичів і друзів.

Так у чому ж все таки феномен Станіслава Михайловича Варвянського? Напевно, ще потрібен час щоб осмислити і гідно оцінити його. Він талановитий, неповторний, оригінальний, загадковий... І цей список його багатовекторних рис особистості можна продовжувати і продовжувати. Але немає сумніву в тому, що ця людина, зовсім небагато маючи в матеріальному плані, мала інші цінності: справжнє багатство її було в тому, що вона була потрібна людям. Станіслав Михайлович знайшов правильний для себе шлях реалізації в житті: спілкуватися з молоддю, давати

їй знання, постійно намагатися спрямовувати її інтелект у позитивне, творче русло. Таких людей як він повсякчас не вистачає в нашому непростому житті.

Є давня мудрість: «Людина живе доти, доки про неї пам'ятають інші». Будемо пам'ятати і передавати наступним поколінням світлу пам'ять про талановитого Вченого, чудового Педагога, прекрасного Спортсмена і хорошу Людину – Станіслава Михайловича Варвянського.

*Мовчан М. М.* Талановитий вчений, чудовий педагог, прекрасний спортсмен і хороша людина / М. М. Мовчан // Береги пам'яті. До 80-річчя професора, доктора філософських наук Станіслава Михайловича Варвянського: книга спогадів. – Полтава: ПУЕТ, 2017. – С. 48–54.